

UDK:14.189.042.4(022)

Lobarxon ANVAROVA,
Qarshi davlat universiteti tayanch doktoranti
E-mail: anvarovalobar17@gmail.com.

Qarshi davlat universiteti dotsenti Z.Boymurodov taqrizi asosida

MEHNAT SAMARADORLIGI: IQTISODIY TARAQQIYOT VA UNI OPTIMALLASHTIRISH

Annotatsiya

Maqolada mehnatning ijtimoiy manfaatlariga yo'nalganligini, jamiyat taraqqiyotiga xizmat qilishi darajasini, ijtimoiy ehtiyojlarni qondirishdagi foydaliligi va natijadorligini ifodalovchi mehnat samaradorligi qator holat va jarayonlar mahsuli ekanligi tahlil qilinagan. U natijador mehnatga ehtiyoj, mehnat shart-sharoitlari, mavjud kadrlar motivatsiyasi va malakasi, mehnatning tashkil etilishi, mehnat munosabatlari xarakteri, rahbar salohiyati va mahoratiga hamohang tarzda qaror topishi masalasi o'rganilgan.

Kalit so'zlar: Iqtisodiyot, iqtisodiy taraqqiyot, tabiiy resurs, mehnat samaradorligi, moddiy va ma'naviy ishlab chiqarish, ijtimoiy-ma'naviy muhit, hayot sifati, turmush darajasi, sog'lom va nosog'lom muhit.

LABOR EFFICIENCY: ECONOMIC DEVELOPMENT AND ITS OPTIMIZATION

Annotation

The article analyzes the fact that labor efficiency, which represents the orientation of Labor to social interests, the degree of service to the development of society, its usefulness and consequentiality in satisfying social needs, is the product of a number of situations and processes. He studied the question of the need for productive labor, the conditions of labor, the motivation and qualifications of existing personnel, the organization of labor, the nature of labor relations, the ability and skill of the leader to decide in a harmonious way.

Key words: Economy, economic development, natural resource, labor efficiency, material and spiritual production, socio-spiritual environment, quality of life, standard of living, healthy and unhealthy environment.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТРУДА: ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ПРОГРЕСС И ЕГО ОПТИМИЗАЦИЯ

Аннотация

В статье анализируется, что производительность труда является продуктом ряда состояний и процессов, выражающих направленность труда на общественные интересы, степень его служения развитию общества, полезность и результативность в удовлетворении социальных потребностей. В ней исследуется вопрос о необходимости результативного труда, условиях труда, мотивации и квалификации имеющихся кадров, организации труда, характере трудовых отношений, гармоничном определении потенциала и мастерства руководителя.

Ключевые слова: Экономика, экономическое развитие, природные ресурсы, производительность труда, материальное и духовное производство, социально-духовная среда, качество жизни, уровень жизни, здоровая и нездоровая среда.

Kirish. Mehnat samaradorligi nafaqat muhim iqtisodiy vazifalarni bajarishni ta'minlovchi, balki iqtisodiy taraqqiyot sur'atlarini jadallashtiruvchi manba hamdir. U iqtisodiy taraqqiyotning barcha omillarini optimallashtirish, ushbu omillarni ijtimoiy manfaatlar sari yo'naltirish imkonini beradi. Xuddi shuning uchun ham jahonning barcha rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarida mehnat samaradorligini oshirish masalalariga alohida e'tibor qaratiladi. Ushbu nazariy xulosaning barcha asoslarini, mehnat samaradorligi va iqtisodiy taraqqiyot omillari o'rtasidagi aloqadorlik xarakterini batafsil tahlil qilamiz.

Muhokama va natijalar. Iqtisodiy taraqqiyot mamlakat iqtisodiyotining mahsuldorligi va samaradorligining oshishi, barqarorligi va raqobatbardoshligining mustahkamlanishi, jamiyat ehtiyojlariga mutanosibligining yuksalishi jarayonidir. U mahsulot va xizmatlar ishlab chiqarish darajasi o'sishi, investitsiyalar va infratuzilma ravnaqi, ishsizlikning kamayishi yoxud maqbul tus olishi, pirovardida esa aholi turmush darajasining yaxshilanishi bilan tavsiflanadi. Iqtisodiy taraqqiyotga eltuvchi omillar talaygina. Ular orasida ayrimlari hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi. Masalan, iqtisodiyot rivoji ko'p jihatdan mavjud ishchi kuchining miqdori va sifatiga borib taqaladi. Aksar publitsistik manbalarda ishchi kuchi deganda iqtisodiyot sohalarida mashg'ul bo'lgan yoki jalb etilishi mumkin bo'lgan 16-60 yoshdagi kishilar nazarda tutiladi. Iqtisod ilmi nuqtai nazaridan esa "ishchi kuchi" deganda inson emas, uning mehnat qobiliyatlari yig'indisi nazarda tutiladi. "Ishchi kuchi, insonning mehnat qobiliyati - bu uning ehtiyojlari, jismoniy, intellektual va tashkilotchilik qobiliyatlari, moddiy ne'matlarni ishlab chiqarish va xizmatlar ko'rsatish jarayonida qo'llaniladigan ko'nikma va tajribalari

yig'indisidir"[1]. Uning sifati mehnat qobiliyatiga ega kishilarning bilim darajasi va malakasi bilan belgilanadi. Mamlakatda bunday kishilar qancha ko'p bo'lsa, iqtisodiyotni yuksaltirish va raqobatbardoshligini ta'minlash imkoniyatlari shuncha katta bo'ladi.

Iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlovchi yana bir omil – mavjud tabiiy resurslar hajmidir. "Ma'lumki, tabiiy resurslar deganda tirik va notirik tabiatga oid bo'lgan va insonning moddiy hamda madaniy ehtiyojlarini qondirish maqsadida ishlatiladigan obyektlar, tabiiy muhit elementlari nazarda tutiladi. Bu resurslarning ayrimlari (masalan, minerallar, yer resurslari) tiklanmas, boshqalari (o'simliklar va hayvonot olami bilan bog'liq resurslar) tiklanuvchan hisoblanadi. Tabiiy resurslarning yana bir turi (ekin maydonlari, o'rmonlar, suv resurslari) to'liq tiklanmaydigan (ya'ni iste'mol maromidan sustroq tiklanadigan) obyektlar turkumiga kiritiladi"[2]. Nihoyat, iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlovchi yana bir omil innovatsion texnologiyalardir. Innovatsion texnologiyalar – iqtisodiyot tarmoqlaridagi ish ushlab oshirishini o'zgartiradigan va ishlab chiqarish samaradorligini oshiradigan, biznes imkoniyatlarini kengaytiradigan va jamiyat a'zolari turmushi darajasini yuksaltiradigan yangi yoki takomillashtirilgan usullar, jarayonlar yoki mahsulotlardir. Ular tabiiy resurslardan samaraliroq foydalanish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va bozorga yangi mahsulot va xizmatlarni chiqarish vaqtini qisqartirish imkonini beradi. Qolaversa, innovatsion texnologiyalar ilmiy tadqiqot va ta'lim rivojiga ham xizmat qiladi, bu esa mamlakat texnik va ishlab chiqarish salohiyatini yuksaltirish uchun qulay shart-sharoit yaratadi.

Rivojlangan mamlakatlarda iqtisodiy taraqqiyot omillarini yuksaltirish, ulardan oqilona foydalanishga bo'lgan intilish yaqqol ko'zga tashlanadi. Jumladan, bu yurtlarda ishchi kuchi miqdori va sifati mamlakatning iqtisodiy o'sishi va jahon iqtisodiyotidagi o'rnini mustahkamlovchi asosiy omillardan biri sifatida baholanmoqda. Shu boisdan iqtisodiyotning turli sektorlarida mashg'ul bo'lgan kadrlarning ma'lumoti, kasbiy mahorati va malakasini oshirish masalalariga e'tibor ortib bormoqda. Bu maqsadda barcha rivojlangan mamlakatlarda kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta o'qitishga mo'ljallangan o'quv kurslari tashkil qilish amaliyoti keng ildiz otmqda. Keyingi yillarda ishsizlik muammosini tizimli ravishda hal qilish choralari ham intensivlashdi. E'tiborli jihati shundaki, taraqqiy topgan yurtlarda ishchi kuchi miqdorini ko'paytirish, sifatini oshirish tadbirlari davlat tomonidan qat'iy muvofiqlashtirilmoqda. Ayrim G'arbiy Yevropa mamlakatlarida hatto ishchi kuchi miqdori va sifati o'zgarishining istiqbollariga doir ilmiy bashoratlar ham tayyorlanmoqda. Masalan, Angliyada bu vazifalar bilan Uorvik Universiteti Bandlikni tadqiq etish instituti (Institute for Employment Research at Warwick University), Germaniyada - Mehnat Federal instituti huzuridagi Bandlik va kasblarni tadqiq etish instituti (Institute for Employment and Occupational Research at the Federal Institute of Labour) shug'ullanmoqda[3].

O'zbekistonda ham iqtisodiy taraqqiyot omillarini yuksaltirishga jiddiy e'tibor berilmoqda. Jumladan, mamlakatdagi ishchi kuchi sifatini, ya'ni bilimi, malakasi, mahorati va tajribasini oshirish, uning raqobatbardoshligini ta'minlash uchun kadrlar tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish chora-tadbirlari ishlab chiqilib, barcha viloyatlardagi shahar va tumanlar bo'ylab amalga oshirilmoqda. Ta'lim tizimi turli bosqichlarida olib borilayotgan tub islohotlarning maqsadlaridan biri ham aynan ana shu zaruriyat bilan bog'liq[4]. Shuningdek, yangi ish o'rinlari yaratish, ishsizlikni kamaytirish borasidagi choralari ham mamlakat ishchi kuchi sifatini yaxshilash, undan oqilona foydalanish imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Keyingi yillarda mamlakatda tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ularni iqtisodiy yuksalishning qudratli omiliga aylantirish ham davlat diqqat markazida turgan vazifalardan biriga aylantirildi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Tabiiy resurslardan oqilo-na va samarali foydalanishni ta'minlashning hamda davlat budjeti daromadlarini oshirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risidagi" Qarori qabul qilinishi shundan dalolat beradi. Qarorda hozirgi vaqtda mamlakatda mineral xom ashyo resurslaridan foydalanishga investitsiyalarni jalb etish hamda tabiiy qazilma boyliklardan oqilona va samarali foydalanishga alohida e'tibor qaratilayotgani, ushbu yo'nalishda bir qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilangani, shuningdek, kelgusida ushbu yondashuvni saqlab qolish uchun yer qa'ridan foydalanuvchilar tomonidan haqiqatda qazib olingan foydali qazilmalar hajmining marksheyderlik xulosasiga muvofiqligi yuzasidan monitoring o'tkazib borish zarurligi ta'kidlanadi[5].

Mutaxassislar keyingi yillarda O'zbekistonda moliyaviy kapital tom ma'noda iqtisodiy taraqqiyot manbaiga aylanganini qayd qilmoqdalar. Ularning fikriga ko'ra, avval "2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi", so'ngra "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" asosida olib borilgan islohotlar sharofati bilan mamlakat moliyaviy muhiti tubdan o'zgardi. Xususan, bank sektori modernizatsiya va liberalizatsiya jarayonlarini boshidan kechirdi, kapital bozori keskin rivojlandi, moliyaviy texnologiyalarning amaliyotga tatbiq etilishi jarayonlari intensivlashdi, davlat budjeti daromadlari manbalari ko'paydi, xorijiy investitsiyalar hajmi kengaydi. Mintaqaviy moliya markazlarini rivojlantirishga qaratilgan sa'y-harakatlar bozor moliyaviy infratuzilmasini ancha takomillashtirdi. O'zbekiston moliyaviy muhitidagi ijobiy o'zgarishlar jahon investorlarining mamlakatga e'tiborini kuchaytirmoqda, bu esa moliyaviy kapitalni yuksaltirishning yana bir vositasiga aylanmoqda[6].

Respublikada iqtisodiy taraqqiyotni jadallashtirishga qodir bo'lgan innovatsion texnologiyalarni yaratish va

o'zlashtirishga alohida e'tibor berilmoqda. Xususan, "mamlakatimizda faol innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan qulay shart-sharoitlarni yaratish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Mahalliy ilmiy va innovatsion ishlarni tashkil etish va ishlab chiqarishga joriy qilish maqsadida mamlakatda innovatsion tadbirkorlikning rivojlanish darajasini oshirishni qo'llab-quvvatlaydigan "Yashnobod" innovatsion texnoparki, O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi huzurida ilg'or texnologiyalar markazi, shuningdek, vazirliklar va oliy ta'lim muassasalari qoshida boshqa shu kabi tashkilotlar tashkil etildi"[7].

Shunday qilib, bugungi kunda iqtisodiyotchi olimlar iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashning asosiy omillarini ishchi kuchi miqdori va sifatini oshirish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, moliyaviy kapital bozorini rivojlantirish va innovatsion texnologiyalarni iqtisodiyotga tatbiq etish bilan bog'lamoqdalar. Xalqaro ekspertlar ham mamlakatlar iqtisodiy yuksalishi imkoniyatlarini baholashda aynan ana shu omillarga tayanmoqdalar. Aynan shu boisdan xorijda ham, O'zbekistonda ham mazkur omillarni yuksaltirish va mustahkamlashga e'tibor oshmoqda. Ko'plab davlatlar ushbu vazifalarni bajarishni o'z iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylantirmoqda. Biroq masalaning muhim tomonlaridan biri shundaki, mehnat samarasi iqtisodiy taraqqiyotning mazkur omillarini optimallashtiruvchi muhim manba vazifasini o'tashga qodir.

Mehnat samaradorligining oshishi tabiiy resurslarning oqilona sarflanishini ta'minlaydi. Bu aloqadorlikning bevosita va bilvosita jihatlari mavjud. Bevosita jihati shundaki, korxonalar va tashkilotlarda amalga oshirilgan samarali mehnat shu subyektlarga kamroq tabiiy resurslar evaziga ko'proq mahsulotlarni ishlab chiqarish imkonini beradi. Chunki mehnat samarasi oshishi bilan ishlab chiqarish xatolari kamayadi, natijada tabiiy resurslar sezilarli ravishda tejalandi, ularning maqsadsiz isrof bo'lishi oldi olinadi. Tabiiy resurslar tanqisligi jiddiy tus olib borayotgan bugungi kunda bunday tejamkorlik ayniqsa ahamiyatli.

Mehnat samaradorligi tabiiy resurslardan oqilona foydalanish imkonini yaratarkan, mamlakatdagi ekologik muhitni sog'lomlashtirishga ham xizmat qiladi. Jamiyatdagi mehnat samarasi yuksalgani sayin qishloq xo'jaligida ishlatiladigan yer va suv resurslarini, hududlardagi o'simlik va hayvonot turlarini asrab-avaylash imkoniyatlarini kengayib boradi, atrof-muhitga tashlanadigan zararli chiqindilar hajmi kamayadi. Ekologik vaziyatning ushbu elementlariga ratsional munosabat esa ekologik muhit sog'lomligini ta'minlaydi[2].

Ushbu mulohazalar mehnat samaradorligining iqtisodiy taraqqiyotga ta'siriga doir ikkinchi tezisini shakllantirish imkonini beradi: jamiyatda, konkret korxonalar va tashkilotda mehnat samaradorligini yuksaltirish orqali tabiiy resurslarning oqilona sarflanishini ta'minlash va ularni iqtisodiy taraqqiyot omiliga aylantirish mumkin.

Mehnat samaradorligi iqtisodiy taraqqiyotning yana bir omili – moliyaviy resurslarning maqsadga muvofiq ishlatilishiga zamin yaratadi. Moliyaviy kapitaldan maqsadli foydalanish deganda mavjud moliyaviy imkoniyatlar va mablag'larni muayyan maqsadga yoki belgilangan moliyaviy muammolarni hal qilishga yo'naltirish, uning sarflanishini qat'iy rejalashtirish, moliyaviy xarajatlarni doimiy va oqilona nazorat qilish jarayoni tushuniladi. Bunday foydalanish jarayoni daromad keltirishi mumkin bo'lgan turli aktivlarni (masalan, aksiyalar, obligatsiyalar, ko'chmas mulk va boshqalarni) xarid qilish va boshqarish, muvaffaqiyatli tugashi kutilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy dastur va loyihalarga sarmoya kiritish, foydani ko'paytirish, shuningdek, xatarlarni oldini olish niyatida qarzlarni boshqarish bilan bog'liq choralarni o'z ichiga olishi mumkin. Moliyaviy kapitalning unumli va maqsadga muvofiq ishlatilishi mavjud mablag'lardan samarali foydalanish, kerakli iqtisodiy hamda moliyaviy natijalarga erishishga yordam beradi[8].

Aksincha, mehnat samarasining pastligi moliyaviy kapital hajmini kengaytirishga xalal beradi, uni oqilona sarflashga imkon qoldirmaydi. Moliyaviy kapitalning nooqilona ishlatilishi hech qanday daromad keltirmaydigan besamar xarajatlarni ko'paytirib

boraveradi. Natijada asosiy iqtisodiy maqsadga erishish uchun zarur bo'lgan mablag' tanqis bo'lib qoladi. Moliyaviy boshboshdoqlik va moliyaviy tanqislik hamkor bo'lish istagida bo'lgan investorlarning shu jamiyatga, shu iqtisodiy subyektga bo'lgan ishonchini so'ndiradi.

Ushbu mulohazalar mehnat samaradorligining iqtisodiy taraqqiyotga ta'siriga doir uchinchi tezisini shakllantirish imkonini beradi: jamiyatda, konkret korxonada va tashkilotda mehnat samaradorligini yuksaltirish orqali ularning moliyaviy kapitalini ko'paytirish, oqilona sarflanishini ta'minlash, bu kapitalni iqtisodiy taraqqiyot sari yo'naltirish mumkin.

Mehnat samaradorligi innovatsion texnologiyalarni ommalashtirish imkonini beradi. Innovatsion texnologiyalarning iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashdagi rolini tavsiflab o'tdik. Biroq masalaning nozik tomoni shundaki, innovatsion texnologiyalar haqiqatan iqtisodiy ravnaqqa xizmat qilishi uchun ommaviy tus olishi, ya'ni butun iqtisodiyot sohasini, ijtimoiy hayotni qamrab olmog'i darkor. Uning ayrim korxonada va tashkilot miqyosida qolib ketishi yuksalishni ta'minlamaydi. Masalan, ma'lum ratsionalizator tomonidan yaratilgan hamda konkret bir korxonada faoliyatiga tatbiq etilgan, vaqt o'tib unut bo'lgan yoxud boshqa iqtisodiy subyektlar tomonidan mufassal o'zlashtirilmagan innovatsion texnologiya iqtisodiy taraqqiyot omili bo'la olmaydi. Insoniyat tarixida bunday hollar juda ko'p bor takrorlaganini yaxshi bilamiz. Masalan, XV asrning ikkinchi yarmi va XVI asrning boshlarida Italiyada yashab, ijod qilgan mutafakkir Leonardo da Vinchi ko'plab yangi g'oyalarni ilgari surdi, bu g'oyalar ayrim entuziastlar tomonidan realizatsiya qilib ham ko'rildi, biroq ommalashmagan bo'is ushbu g'olarning ko'pchiligi qog'ozlarda qolib ketdi.

Mehnat samaradorligi bilan innovatsion texnologiyalar o'rtasidagi aloqadorlik dialektik xarakterga ega. Bir tomondan, biz yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek, innovatsion texnologiyalar mehnat samaradorligini oshiruvchi muhim omildir. Lekin, ikkinchi tomondan, mehnat samaradorligining o'zi ana shunday innovatsion texnologiyalarni ommalashtiruvchi vositadir.

Boshqacha aytganda, korxonada va tashkilotda kechayotgan mehnatning samarasi unda qo'llanilayotgan innovatsion texnologiyaning eng yaxshi reklamasidir. Har qanday korxonada yoki tashkilotda mehnat samarasining oshishi boshqa iqtisodiy subyektlar e'tiborini tortishi, uning tajribasini o'zlashtirishga ishtiyoqni hosil qilishi aniq. Shu tariqa korxonada qo'llanilayotgan va mehnat samarasini ta'minlagan innovatsion texnologiya ham boshqa subyektlar diqqat markaziga tushadi. Bu esa pirovardida innovatsion texnologiyalarning asta-sekinlik bilan butun jamiyat bo'ylab yoyilishiga zamin yaratadi.

Ushbu mulohazalar mehnat samaradorligining iqtisodiy taraqqiyotga ta'siriga doir to'rtinchi tezisini shakllantirish imkonini beradi: jamiyatda, konkret korxonada va tashkilotda mehnat samaradorligini yuksaltirish orqali innovatsion texnologiyalarni ommalashtirish, ularni butun iqtisodiyot bo'ylab yoyilishini ta'minlash mumkin.

Ko'rinib turibdiki, mehnat samaradorligining oshirilishi iqtisodiy taraqqiyotga xizmat qiladigan barcha omillardan ratsional foydalanish imkoniyatlarini benihoya kengaytiradi. Binobarin, iqtisodiy taraqqiyot sur'atlarini yuksaltirish, shu tariqa jahonning rivojlangan mamlakatlari qatoriga qo'shilish vazifasini o'z oldiga qo'ygan O'zbekiston sharoitida barcha sohalardagi mehnatning samaradorligini oshirish iqtisodiy raqnaqning asosiy manbai sifatida qaralmog'i darkor.

Xulosa. Yuqoridagi mulohazalardan xulosa chiqarish mumkin, turli holat va jarayonlarning mahsuli sifatida yuzaga kelgan mehnat samaradorligi nafaqat iqtisodiy vazifalarni hal qilish imkonini beradi, balki butun jamiyatning iqtisodiy yuksalishi uchun muhim omil vazifasini o'tay oladi. U iqtisodiy taraqqiyotning barcha omillari samarasini oshirishda ahamiyatli o'rin tutadi. Mehnat samaradorligi ishchi kuchi miqdori va sifatini ijtimoiy manfaatlar sari yo'naltiradi, tabiiy resurslarning oqilona sarflanishini ta'minlaydi, moliyaviy kapitalning maqsadga muvofiq ishlatilishiga zamin yaratadi, innovatsion texnologiyalarni ommalashtiradi.

ADABIYOTLAR

1. Какушкина М. А. О трактовке экономической категории “рабочая сила” // Социально-экономические явления и процессы, 2009, №4.- 61-с.
2. Омонов В. Экологик globallashtirish va uning O'zbekistondagi ekologik muhitga ta'siri.- T.: Voris-nashriyat, 2021.- B.21.
3. Вишневская Н.Т., Зудина А.А. Профессиональная структура рабочей силы в странах Европы: о чем свидетельствуют прогнозы? // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика, 2017, №4.- 112-с.
4. Abulqosimov H.P., Ashurova M.X. Ishchi kuchi sifati va raqobatbardoshligini oshirish yo'llari. // Iqtisod va moliya, 2014, №9.- 18-27-s.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori. “Tabiiy resurslardan oqilona va samarali foydalanishni ta'minlashning hamda davlat budjeti daromadlarini oshirishning qo'shimcha choratadbirlari to'g'risida”. // lex.uz/uz/docs/3901273.
6. Гуломова М. Финансовая среда Узбекистана: преодоление разрыва с международными стандартами. // Компетентность, 2024, №1.- 36-41-с.
7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori. “Innovatsion faoliyatni yanada qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida”. // lex.uz/docs/3903197.
8. Додонова И.В. Сущность и факторы развития современного финансового капитала. // Вестник Оренбургского государственного университета, 2004, №8.- 48-52-с.